

de 'amable, afable': «diu aquí mateix la istòria que enterquesa e turquesa de home procehex de gran pagedia e dolentia, car tot hom polític e noble e civil és amorós e *agradós*», Eiximenis (*Dones*, ed. I, 98); següia en ús vigorós, almenys en cat. central i mallorquí, de N'ayna Puigdorfil; / el garbo de Na Salas, / la blancó de Na Mira, / la *agradosa* presència / de aquella tenra viuda, / sovint en ple m'encenen / y m'umplen d'alegria», Jos. Togores d'Aiamans, c. 1820 (J. M. Bover, *BiEscrBal.* II, 441.2.5); ço que conduí a certa exageració en el sentit que «*agradós* és 'més' català que *agradable*», quan l'únic fet és que ho són tots dos en grau igual, i amb un matís propi cada un (*agradable* 'plaent'), i no és de llenguatge propi la usurpació que veiem en «lo timó y la ginesta perfumant l'ayre ab sa *agradosa* aroma, enervaven los sentits, tot inclinant-los a la peresa», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 9). *Mala-gradós* [1647-1757, *DTo.*, 402a, 'm. a. vide condicio']. *Agradament. Agradant. Agradejar. Agradivol; agradiu.*

Tothom d'acord que és intolerable el lleig castellanisme *agrado* (Lacav.); Careta ja insistia a recomanar l'ús, en lloc d'això, d'*agradança* (de fet molt bo i clàssic) o *agradatge* (no massa provençalat), i *agradosia* o *agradositat* no foren desusats ni impossibles, però sovint són els mateixos *agradós* (o *malagradós*) i *grat* que donen la solució més elegant i planera (*acollir de grat*): quines ganes de dir *tracta'l amb agrado* podent amb més gràcia i finor *mostran-se-li agradosa? Agrat* (*AlcM*), desusat i gens recomanable. *Desagradar* [1675, Lacav.]; *desagradable* [id.]; *desagradant; desagradós; desagrat* (dolent). *Grato* «ganga», Arabia, Tort. y Rib. d'Ebre (*Misc. Folk.*, p. 166); té aires de ser un mossarabisme antiquat (a estudiar millor).

Grat, grata, adj., duplicat savi [fi S. v, *AlcM*]; *gratissim* [Massó i Torr.]. *Gratis* [1629; Lacav.], cf. supra. *Gratitud* [c. 1460]: «*gratitud*, que és memòria de servís e de beneficis solen haver los bruts animals, e és leja cosa si fall als hòmens», JoMartorell (Ag. II, 163.2f.); *ingrat* [Busa-N. 1507], *ingratitud* [id.]; bastant en cançons populars, ja quasi lloc comú: «la qu'el meu cor ama / no 'm vol da l'amor - mirau si és *ingrata* / que l'*ingratitud* res del món no alcansa», «Maria Isabel, no siguis *ingrata* - que l'*ingratitud* res del món alcansa», MilàF (*Romillo*, 401, 287.16); popular a Menorca la forma analògica: «O cor més dur que la pedra! / O ànima *ingrada* y desconeguda!», «no mireu l'*ingraditud* / de mi, pecadora *ingrada*, / que n'està aconfiada / en la vostra fe, Senyor», Camps Merc. (*Folk. Men.* I, 24, 26). *Gratuit* [1695, Lacav.], pres del ll. *grātūitus; gratūitat*. I els compostos *gratificar* [1507, Busa-N.], *gratificació* [id.]; *gratificador*.

Congratular [1695, Lacav.], ll. *congratulari* 'felicitar'; *congratulació* [id.], *congratuladori*. Menys s'han usat *gratular, gratulació, gratulatori, gratulós*.

Regrat men. (Camps Merc., *Folk. Men.* I, 147) 'amb força gratitud', 'ben agradós': «Ses feines a son temps fer-les, / i manar-les ben *regrades* / --- / no fasses s'empegait / amb gent de qualesvol castas».

Gràcia [*Hom.*], pres per via mig-sàvia del ll. *gratia*

id.: «pregem N. S., ab bona fe e ab bones obres, per zo que él nos do alumenament de la sua *gràcia*, que nós entendam la sua paraula e seg<u>escam lo seu manament», *Homilies*, 4r23; i ja llavors *fer gràcies* 'expressar la gratitud': «e'l ceg, quan ag vist, féu grans *gràcies* a N. S., e seg<u>f-l en totes bones obres», ib., 4r2. Tots dos també en una carta del Comanador de Vilamur al bisbe d'Urgell de c. 1240: «faz-vos saber --- que-us à feita *gràcia* lo papa que no-is pusche hom vedar de vostra vida --- e-ls Sagristà que s'é ben portat de vós en cort, e de totes vostres cos[es], axí com prohom deu fer, e fed-l'en *gràcies*» (PPujol, *Doc. Vg. Urg.*).

«Pus Déus li havia dada tanta de *gràcia* ---», Jaume I (Ag., 8). *Fer gràcia* per 'atorgar una mercè': «si Déus me ajuda e-m *ja gràcia*, serà la fama de V. M. fort divulgada», Genebreda (Boeci, *Cons.*, pròleg, 7); «prec-te, pare reverent, me faces *gràcia* de dir-me totes les coses necessàries per ---», «vaig-la suplicar que-m fes *gràcia* dir-me son marit si era mort de malaltia ---», JoMartorell (Ag. I, 34, 146); però aquí també amb el significat més deslligat de 'desimboltura' o 'afabilitat': «per totes les parts del món la M. V. trobarà cavallers --- més gentils de honor e fama, ab més *afabilitat* e *gràcia*, de armes més valents, e ab més ànimo sforçat de cavalleria», ib. (II, 69).

Per a la noció d'«expressar l'agraïment' eren usuals en els segles medievals sobretot *retre* i encara més *fer gràcies*: «un cardenal amic vostre dix-me aquels qui bona voluntat havien e-ls fets, e que-i anàs e que-ls *feés gràcies*, e visité-ls e de part vostra *jiu-les-en gràcies*», doc. cancelleresc de 1309 (Finke, *Acta Ar.* III, 201). «Per ço com deute és que cascun deja *retre gràcies e mercès* a Déu e a la sua beneïta Mare, de la *gràcia* e mercè que li fa --- e per ço com, entre-ls altres hòmens del món, jo Ramon Muntaner --- és raó que *faça moltes gràcies* a N. S. --- de la *gràcia* e de la mercè que m'ha *feita* de molts perills que m'ha gitats he escapat ---», *Cròn.* (Casac. I, 13.12, 13.27 etc.); grup fraseològic que més tard cedeix davant *donar les gràcies* però es mantenia encara en el S. XVI, almenys en la cerimònia dels àpats: «lo llevant de taula --- *fer gràcies*: agere gratias --- escuradent ---», OPOu (*Tb. Pu.*).

En general a tota l'Edat Mitjana es tracta de parlar de la gràcia que atorguen les potències divines. «Mon fill Blanquerna --- a tu-l ret, e a tu lo coman en *gràcia* de la tua trinitat», «Natana anà l'esgleya pregar la celestial regina que li acabràs *gràcia* ab son Fill, con la abadesa e les altres dones la volguessen vestir a l'orde», *Blanq.* (NCL. I, 84.3, 129.20); o és la del pare o altre home que ens protegeix: «Evast besà son fill --- e donà-li sa *gràcia* e sa benedició» (ib., 84.26). L'acte piados és repetia en la fórmula de sentit cada cop més vague: «*gràcia* a Déu, que yo he fet lo servir a Déu», StVicentF (*Serm.* I, 85.14); «*gràcia* a Déu, tu e ta filla, bé ho havets haüt», *Curial* (NCL. III, 71). Fórmula que s'ha mantingut en ús constant en la nostra pagedia fins als nostres dies: recordo que el meu mestre Ferran Soldevila en converses darrere la classe,